

УДК 785.651.2.082.4.071.1.09(477)(092)

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2025-1-33>

Олександр ШУМАКОВ

аспірант спеціальності 025 Музичне мистецтво, Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка, вул. Роменська 87, м. Суми, Україна, 40002

ORCID: 0009-0003-4019-2756

Єлизавета ШУМАКОВА

доктор філософії, викладач кафедри музичного мистецтва, Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка, вул. Роменська 87, м. Суми, Україна, 40002

ORCID: 0000-0002-6717-4799

Бібліографічний опис статті: Шумаков, О., Шумакова, Є. (2025). Композиторська діяльність Віктора Косенка на прикладі концерту для фортепіано з оркестром. *Fine Art and Culture Studies*, 1, 228–232, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-1-33>

КОМПОЗИТОРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ВІКТОРА КОСЕНКО НА ПРИКЛАДІ КОНЦЕРТУ ДЛЯ ФОРТЕПІАНО З ОРКЕСТРОМ

Віктор Косенко – один із найяскравіших українських композиторів першої половини ХХ століття, відомий своєю багатогранною творчою діяльністю. Його внесок у розвиток фортепіанного мистецтва, камерно-інструментальної та симфонічної музики є надзвичайно цінним для української музичної культури. Особливе місце у його творчості займає Концерт для фортепіано з оркестром, який відображає індивідуальний стиль композитора та є знаковим твором у контексті української академічної музики.

У статті розглядається композиторська діяльність Віктора Косенка через аналіз цього концерту. Досліджуються особливості мелодики, гармонічної мови, оркестровки та музичної драматургії. Значну увагу приділено стилістичним рисам твору, які поєднують романтичну виразність із національними інтонаціями. Аналізуючи концерт, автор статті звертає увагу на характерну для Косенка мелодійність, що має зв'язок із українським фольклором, а також на риси, притаманні європейській романтичній традиції.

Окремо висвітлюється вплив на Косенка композиторів-романтиків ХІХ століття, таких як Фредерік Шопен. Простежуються риси його стилю, які композитор органічно поєднував із власними творчими пошуками. Увага приділяється структурі концерту, його темам, їхній взаємодії та розвитку. Розглядається специфіка оркестровки, що підкреслює сольну партію фортепіано, створюючи цілісну музичну концепцію.

Окрім музично-стилістичного аналізу, стаття також розкриває історичний контекст створення концерту та його значення для подальшого розвитку жанру в українській музиці. Робиться висновок про те, що Концерт для фортепіано з оркестром є одним із найбільш значущих творів Косенка, що засвідчує високий рівень його композиторської майстерності.

Завдяки цьому твору Віктор Косенко заклав підґрунтя для подальшого розвитку фортепіанного концерту в українській музиці, вплинув на сучасних виконавців та композиторів. Його музика й досі залишається актуальною, адже вона поєднує в собі глибокий ліризм, емоційність та національну самобутність.

Ключові слова: Віктор Косенко, українська музика, фортепіанний концерт, романтизм, оркестровка, музична драматургія, стильові особливості.

Oleksandr SHUMAKOV

Postgraduate Student of specialty 025 Musical art, Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko, 87 Romenska Str., Sumy, Ukraine, 40002

ORCID: 0009-0003-4019-2756

Yelizaveta SHUMAKOVA

PhD in Art, Teacher at the Department of Musical Art, Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko, 87 Romenska Str., m. Sumy, Ukraine, 40002

ORCID: 0000-0002-6717-4799

To cite this article: Shumakov, O., Shumakova, Ye. (2025). Kompozytorska diialnist Viktora Kosenko na prykladi kontsertu dlia fortepiano z orkestrom [Viktor Kosenko's compositional activity on the example of a piano concerto with an orchestra]. *Fine Art and Culture Studies*, 1, 228–232, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-1-33>

VIKTOR KOSENKO'S COMPOSITIONAL ACTIVITY ON THE EXAMPLE OF A PIANO CONCERTO WITH AN ORCHESTRA

Viktor Kosenko is one of the most prominent Ukrainian composers of the first half of the 20th century, known for his multifaceted creative activity. His contribution to the development of piano art, chamber instrumental and symphonic music is extremely valuable to Ukrainian musical culture. A special place in his work is occupied by the Concerto for Piano and Orchestra, which reflects the composer's individual style and is a landmark work in the context of Ukrainian academic music.

The article examines Viktor Kosenko's compositional activity through an analysis of this concerto. The peculiarities of melody, harmonic language, orchestration, and musical dramaturgy are explored. Considerable attention is paid to the stylistic features of the work, which combine romantic expressiveness with national intonations. Analyzing the concerto, the author of the article draws attention to Kosenko's characteristic melodiousness, which has a connection with Ukrainian folklore, as well as to features inherent in the European romantic tradition.

Separately, the article highlights the influence on Kosenko of 19th-century romantic composers, such as Frédéric Chopin. The features of his style are traced, which the composer organically combined with his own creative searches. Attention is paid to the structure of the concerto, its themes, their interaction and development. The specifics of the orchestration, which emphasizes the solo part of the piano, creating a holistic musical concept, are considered.

In addition to musical and stylistic analysis, the article also reveals the historical context of the concerto's creation and its significance for the further development of the genre in Ukrainian music. It is concluded that the Concerto for Piano and Orchestra is one of Kosenko's most significant works, testifying to the high level of his compositional skill.

Thanks to this work, Viktor Kosenko laid the foundation for the further development of the piano concerto in Ukrainian music, influenced contemporary performers and composers. His music still remains relevant, because it combines deep lyricism, emotionality and national identity.

Key words: Viktor Kosenko, Ukrainian music, piano concerto, romanticism, orchestration, musical dramaturgy, stylistic features.

Актуальність проблеми. Композиторська діяльність Віктора Косенка, зокрема його *Концерту для фортепіано з оркестром*, зумовлена кількома важливими факторами. По-перше, творчість Косенка є невід'ємною частиною української музичної спадщини, проте вона залишається недостатньо дослідженою та маловідомою широкому загалу. Аналіз цього твору сприяє глибшому розумінню внеску композитора у розвиток національного музичного мистецтва.

Крім того, концертна творчість Косенка відіграла важливу роль у становленні жанру фортепіанного концерту в Україні. Його стиль поєднує традиції європейського романтизму з характерними рисами української музичної культури, що робить його творчість особливо цінною для сучасних композиторів, виконавців і музикознавців. Дослідження особливостей його музичної мови, оркестровки та драматургії сприятиме не лише збереженню культурної спадщини, а й подальшому розвитку українського академічного мистецтва.

Не менш важливим є виконавський аспект. Концерт Косенка є складним, емоційно насиченим твором, який становить значний інтерес для піаністів і диригентів. Його аналіз допоможе глибше зрозуміти інтерпретаційні особливості твору, що стане у пригоді як професійним музикантам, так і педагогам у навчальному процесі.

Сучасний культурний контекст також робить цю тему актуальною. В умовах відродження української музичної традиції та зростаючого інтересу до національної культури важливо повертати увагу до видатних митців минулого. Творчість Віктора Косенка заслуговує на гідне місце у виконавському репертуарі та музикознавчих дослідженнях, адже вона поєднує глибокий ліризм, емоційну виразність і національну самобутність, що робить її цінною як для української, так і для світової музичної культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні дослідження творчості Віктора Косенка свідчать про зростаючий інтерес до його музичної спадщини, хоча його твори,

зокрема *Концерт для фортепіано з оркестром*, залишаються недостатньо вивченими. У працях українських музикознавців, таких як Вікторія Доценко і Ольга Іванова, аналізується стиль Косенка, вплив європейського романтизму та національні риси його музики.

Незважаючи на наукові публікації, присвячені загальному огляду його творчості, спеціальні дослідження *Концерту для фортепіано з оркестром* є поодинокими. Виконавські інтерпретації та нові записи сприяють популяризації твору, проте він потребує глибшого музикознавчого аналізу. Це відкриває перспективи для подальших досліджень та повернення імені Косенка до ширшого наукового й виконавського контексту.

Метою дослідження є аналіз композиторської діяльності Віктора Косенка на прикладі його Концерту для фортепіано з оркестром, визначення стилістичних особливостей твору, його жанрової специфіки та ролі у розвитку української академічної музики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Віктор Косенко (1896–1938) є одним із найяскравіших представників української музичної культури першої половини ХХ століття. Його творчість поєднує риси європейського романтизму з національною музичною традицією, що проявляється у його симфонічних, камерних та фортепіанних творах.

Творча спадщина Віктора Косенка відзначається багатогранністю та жанровим розмаїттям, охоплюючи майже всі музичні напрями. Композитор звертався до різних аспектів людського буття, зокрема до політико-громадянських мотивів, романтики праці та духовного світу сучасників. Незалежно від жанру, його твори вирізняються високим рівнем професіоналізму, майстерністю та широкою ерудицією. Музичний стиль Косенка сформувався під впливом вітчизняної та світової класики, а його естетичний світогляд був близьким до романтичних традицій. В основі його творчого підходу лежать принципи класичного стилю, де мелодія відіграє ключову роль як головний носій музичної ідеї (Datsenko, 2020).

Одним із найважливіших творів у його спадщині є *Концерт для фортепіано з оркестром*, що вважається вершиною його оркестрової творчості. Твір написаний у до мінорі (с-moll), ця тональність надає твору драматичного

характеру, що підсилює його емоційну глибину та виразність (Ivanova, 2019). Цей твір демонструє глибоке знання традицій жанру та індивідуальний композиторський почерк. На жаль, тривалий час творчість Косенка була дещо недооціненою, і його Концерт залишався в тіні популярніших творів тогочасних європейських композиторів. Проте в останні роки інтерес до цього твору відчутно зростає, це є важливим кроком до повернення Косенка в активний виконавський репертуар і утвердження його імені серед класиків української музики.

Концерт має тричастинну форму, що є класичною для романтичних концертів. Перша частина концерту вирізняється насиченою драматургією, побудованою на виразних контрастах, що створюють ефект емоційної напруги. Основна тема поєднує ліричну м'якість із героїчним пафосом, демонструючи широкий діапазон музичних виразових засобів. Перехідні епізоди розкривають конфліктний розвиток, у якому напружені гармонійні зіставлення та динамічні кульмінації посилюють експресивність звучання.

Друга частина відзначається особливою ліричністю та глибокою емоційною виразністю. Спокійний, задумливий характер цієї частини перегукується з традиціями романтичної фортепіанної музики, зокрема з творчістю Фредеріка Шопена. Мелодія розгортається плавними, співучими інтонаціями, що надають їй камерного забарвлення, а гармонійні відтінки створюють атмосферу тонкої психологічної заглибленості. Оркестровий супровід тут відіграє роль не лише фону, а й активного учасника музичного діалогу, підкреслюючи емоційні переливи фортепіанного голосу.

Фінальна, третя частина концерту є віртуозною та динамічною, демонструючи високий рівень технічної майстерності соліста. Побудована на енергійних темах, вона розвивається через чергування яскравих епізодів, що ведуть до масштабної кульмінації. Оркестр і фортепіано ведуть постійний музичний діалог, в якому ритмічна активність та блискучі пасажі створюють ефект стрімкого руху. Завершення концерту має піднесений, тріумфальний характер, підкреслюючи завершеність і цілісність музичної концепції твору.

У цьому концерті простежується яскраво виражена романтична традиція фортепіанної

музики, яка перегукується з творчістю видатних європейських композиторів XIX століття, зокрема Фредеріка Шопена та Ференца Ліста. Водночас Віктор Косенко надає твору самобутнього національного колориту, майстерно вплітаючи в музичну тканину елементи, характерні для української музичної культури. Він використовує ладову гнучкість, притаманну українському мелосу, широкі, розспівні мелодичні лінії, сповнені щирої емоційності, а також вишукану орнаментальність, що додає творові особливої витонченості та неповторного звучання.

Окремої уваги заслуговує місце цього концерту в історичному контексті. Написаний у першій половині XX століття, він відображає непростий період для української культури, коли мистецтво перебувало під ідеологічним тиском радянської влади. Попри це, Косенко зумів створити твір, що зберігає дух української музичної традиції, не втрачаючи при цьому універсальної виразності, зрозумілої як для вітчизняного, так і для міжнародного слухача.

Оркестровка концерту вирізняється вишуканою гнучкістю та ретельно продуманою фактурою, що забезпечує витончену рівновагу між звучанням фортепіано та оркестру. Інструментальні барви розподілені з великою майстерністю, завдяки чому оркестр не просто супроводжує соліста, а й відіграє активну роль у музичному розвитку, розгортаючи теми, збагачуючи їх новими відтінками та надаючи твору симфонічного масштабу.

Віктор Косенко майстерно використовує широкий спектр виразових засобів, зокрема динамічні контрасти, тонкі поліфонічні переплетення голосів і насичені колористичні ефекти, які підкреслюють емоційну напругу та сприяють драматичному розгортанню форми. Важливою рисою його стилю є плавність тематичних переходів, що створює відчуття природного розвитку музичного матеріалу, а також органічне поєднання сольних фортепіанних партій з оркестровими епізодами, де кожен інструмент відіграє свою значущу роль у загальному художньому задумі.

Концерт для фортепіано з оркестром є справжнім випробуванням для піаніста, оскільки поєднує в собі як високі технічні вимоги, так і глибокий інтерпретаційний зміст. Виконання твору потребує від виконавця не

лише блискучої віртуозності та досконалого володіння інструментом, а й тонкого відчуття музичної драматургії. Кожен епізод концерту вимагає чітко вибудованого фразування, майстерного контролю динамічних градацій, а також витонченого нюансування тембрового забарвлення. Піаніст повинен передати широкий спектр емоцій – від стрімкої експресії до ліричної задушевності, зберігаючи при цьому природний розвиток музичної думки.

Останніми роками цей концерт дедалі частіше з'являється в програмах піаністів, що свідчить про зростання інтересу до творчості Косенка. Його виконання на престижних конкурсах і концертних майданчиках не лише демонструє актуальність цього твору, а й сприяє поверненню імені композитора до активного виконавського репертуару. Завдяки популяризації концерту Косенко постає не лише як видатний український композитор, а й як автор, чия музика гідно займає місце поруч із класиками світового фортепіанного мистецтва.

Концерт для фортепіано з оркестром Віктора Косенка займає визначне місце в українській академічній музиці, адже в ньому органічно переплітаються європейські романтичні традиції та виразні національні риси. Цей твір не лише засвідчує глибоку обізнаність композитора із західноєвропейською музичною спадщиною, а й демонструє його унікальний стиль, в якому відчувається тонке відчуття українського мелосу, ладова своєрідність та орнаментальна мелодика. Концерт став важливою віхою у становленні та розвитку жанру фортепіанного концерту в Україні, утворюючи високий рівень композиторської майстерності Косенка.

Завдяки своїй драматургічній довершеності, витонченій інструментовці та глибокій емоційності твір має великий потенціал для подальших досліджень і аналізу. Він є надзвичайно цінним матеріалом як для виконавців, які прагнуть розширити свій концертний репертуар, так і для педагогів та музикознавців, що вивчають розвиток української фортепіанної музики. Гармонійне поєднання фортепіано та оркестру, яскрава виразність музичної мови та характерний український колорит роблять цей концерт справжнім мистецьким надбанням, яке залишається актуальним і затребуваним у сучасному музичному просторі.

Загалом, *Концерт для фортепіано з оркестром* Косенка – це не лише вагомий внесок у національну музичну спадщину, а й твір, що заслуговує на гідне місце в світовому концертному репертуарі. Його вивчення, популяризація та виконання сприятимуть глибшому усвідомленню багатства української академічної музики та її значення в загальноєвропейському контексті.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Композиторська діяльність Віктора Косенка, зокрема його *Концерт для фортепіано з оркестром*, є вагомим внеском у розвиток української академічної музики. Твір поєднує європейські романтичні традиції з характерними національними рисами, зокрема мелодичною виразністю та ладовою гнучкістю.

Концерт вирізняється тонкою оркестровкою, динамічними контрастами та поліфонічними прийомами, що додає йому симфонічного розмаху. Технічна складність твору вимагає від

піаніста не лише віртуозності, а й глибокого розуміння стилю та драматургії.

Подальші дослідження *Концерту для фортепіано з оркестром* Віктора Косенка можуть охоплювати кілька важливих аспектів. Зокрема, варто детальніше проаналізувати, як у творі поєднуються романтичні традиції та українські національні особливості, що дозволить точніше визначити його місце у світовій фортепіанній музиці. Цікавим є також порівняння концерту Косенка з аналогічними творами інших українських і європейських композиторів.

Перспективним є дослідження виконавських труднощів концерту, розробка методичних рекомендацій для піаністів та аналіз історичного контексту його створення. Важливим напрямом залишається популяризація твору: його активне виконання, нові редакції партитури та запис сучасних інтерпретацій. Усі ці аспекти сприятимуть поверненню музики Косенка до широкого концертного репертуару.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гордійчук М. Віктор Косенко: Нарис про життя і творчість. Київ: Музична Україна, 1982. 175 с.
2. Даценко В. Характеристика фортепіанних творів Віктора Косенка. Матеріали IV міжнародної наукової конференції молодих вчених, аспірантів та магістрантів *Музичне мистецтво: традиції та сучасність* (3–4 листопада 2020 р.). С. 101.
3. Іванова О.А. Архів В.С. Косенка (1896–1938) у фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського : біографічне дослідження; науковий каталог / ред. кол.: О.П. Степченко (голова) та ін. Київ, 2019. 196 с.
4. Косенко А.В. В.С. Косенко у спогадах сучасників / упоряд.: А.В. Косенко. Київ : Музична Україна, 1967. 179 с.
5. Косенко А.В. В.С. Косенко. Спогади. Листи. Вид. 2-ге, доп. / упоряд. А.В. Косенко. Київ: Музична Україна, 1975. 295 с.
6. Рощина Т. Виконавська інтерпретація як віддзеркалення композиторської концепції: на прикладі Концерту для фортепіано з оркестром В. Косенка. *Українське музикознавство*. 2018. № 44. С. 78–85.

REFERENCES:

1. Hordiichuk, M. (1982). *Viktor Kosenko: Narys pro zhyttia i tvorchist* [Viktor Kosenko: An Essay on Life and Work]. Kyiv: Muzychna Ukraina. 175 p. [in Ukrainian].
2. Datsenko, V. (2020). Kharakterystyka fortepiannykh tvoriv Viktora Kosenka [Characteristics of Viktor Kosenko's Piano Works]. *Materialy IV mizhnarodnoi naukovoï konferentsii molodykh vchenykh, aspirantiv ta magistrantiv "Muzychne mystetstvo: tradytsii ta suchasnist"* (November 3–4, 2020), 101. [in Ukrainian].
3. Ivanova, O.A. (2019). *Arkhiv V. S. Kosenka (1896–1938) u fondakh Instytutu rukopysu Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho: biohrafichne doslidzhennia; naukovyi katalog* [The Archive of V. S. Kosenko (1896–1938) in the Manuscript Institute of the Vernadsky National Library of Ukraine: A Biographical Study; Scientific Catalogue]. Kyiv. 196 p. [in Ukrainian].
4. Kosenko, A.V. (1967). *V. S. Kosenko u spohadakh suchasnykh* [V. S. Kosenko in the Memoirs of Contemporaries] (A. V. Kosenko, Ed.). Kyiv: Muzychna Ukraina. 179 p. [in Ukrainian].
5. Kosenko, A.V. (1975). *Spohady. Lysty* [Memoirs. Letters]. 2nd ed., expanded (A. V. Kosenko, Ed.). Kyiv: Muzychna Ukraina. 295 p. [in Ukrainian].
6. Roshchyna, T. (2018). Vykonavska interpretatsiia yak vidzerekallennia kompozytorskoï kontseptsii: na prykladi Kontsertu dlia fortepiano z orkestrom V. Kosenka [Performing Interpretation as a Reflection of the Composer's Concept: The Case of V. Kosenko's Piano Concerto]. *Ukrainske muzychnavstvo*, 44, 78–85. [in Ukrainian].